

**FSMVÜ II. ULUSLARARASI
ARAP DİLİ VE EDEBİYATI ARAŞTIRMALARI KONGRESİ**

BİLDİRİLER

**Yayına Hazırlayan ve Editör:
Arş. Gör. Sara AKKUŞ**

Demavend Yayınları: 147
Elektronik yayınlar serisi: 33
İstanbul, Eylül 2023
Yayın yönetmeni: Neval Güzelyüz
Editör: Sara Akkuş

© Bu eserin bütün hakları Demavend Yayınları'na aittir. 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Yasası'nın hükümlerine göre eserin tamamı ya da bir bölümünün, izinsiz olarak elektronik, mekanik, fotokopi veya herhangi bir kayıt sistemi ile yayınlanması, çoğaltılması ya da depolanması yasaktır.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı
Yayıncı Sertifika No: 51286
ISBN: 978-625-7087-38-4

Demavend Yayınları
Başak Mah. Mimar Sinan Cad.
Vadipark, D14 Blok, D. 47
Başakşehir-İSTANBUL
☎ : 0090 212 500 36 07
demavend@demavend.com.tr
<http://www.demavend.com.tr>

Kütüphane Bilgi Kartı
(Cataloging-in-Publication Data)

1. Arap dili 2. Arap edebiyatı

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ.....	7	
İBRAHİM ABDULKADİR EL-MÂZİNÎ'NİN "ET-TUFÛLETU'L-ĞARÎRA" ADLI HİKÂYESİ.....	9	
KLASİK ARAP ŞİİRİNDE HASTALIK MOTİFİ.....	25	
41.....	العلاقة بين الثقافة و تعليم اللغة.	
50.....	الانسجام الصوتي في القرآن.	
58.....	أهمية الوسيط الثقافي في تعليم اللغة العربية لغة أجنبية.	
66.....	نسقية المورفولوجيا في قصيدة (ليس الغريب) للإمام زين العابدين.	
GEORGE ORWELL'İN 1984 ROMANI İLE ĞÂDE ES-SEMMÂN'İN KEVÂBÎSU BEYRÛT ADLI ROMANINDA GÜÇSÜZLÜK DUYGUSU OLARAK YABANCILAŞMA OLGUSU.....	101	
114.....	الجناس في القرآن الكريم: الدراسة التحليلية البلاغية للنظم القرآني (سورة الفرقان نموذجًا).	
İSLAMÎ	DÖNEM	EDEBÎ
MAHFİLLER.....		141
KLASİK ARAP ŞİİRİNDE SAVAŞ VE SAVAŞ ARAÇLARININ TASVİRİ.....		154
AHMED SA'DÂVÎ'NİN ROMANLARINDA IRAK SAVAŞLARI.....		169
ARAPÇA İNNE < إِنَّ > EDATININ TARİH BOYUNCA TÜRKÇE TERCÜMELERDEKİ KARŞILIKLARI VE MODERN TÜRKÇEDEKİ ALTERNATİF TERCÜME İMKÂNLARI ÜZERİNE.....		200
214.....	المستوى: المبتدئ الأدنى (A1) نموذجًا.	فاعلية برنامج قائم على استراتيجيات التعلم النشط في استيعاب قواعد النحو العربي للناطقين بلغات أخرى
235.....	الإيقاع الداخلي في شعر عبدالله بن المعتز.	
PSİKOLOJİK ZEMİNDEN SOSYOLOJİK ZEMİNE MEVLİT (TÜRKMEN ASILLI MUZAFERÜDDİN KÖKBÖRİ ÖRNEĞİ).....		254
NECÎB MAHFÛZ'UN RÂDÛBÎS ROMANI İLE TANZİMAT ROMANLARININ MEKÂN, ŞAHIS VE MUHTEVA BAKIMINDAN KARŞILAŞTIRILMASI.....		273
295.....	نحو خطة مستقبلية لبحوث تعليم العربية في تركيا ورقة عمل.	

NAHİV ALİMİ RADİYYUDDÎN EL-ESTERÂBÂDÎ VE ONUN NAHÇIVAN EL YAZMALARI FONU'NDA MUHAFAZA OLUNAN "ŞERHU'L-KÂFİYE" ADLI ESERİ.....	313
MOLLA MUHAMMED ED-DÂĞİSTÂNÎ'NİN ŞERHU MUKADDİMETİ SA'DÎNÎ'NİN TAHLİL VE TAHKÎKİ.....	325
ARAPÇADA ANLAM DEĞİŞMESİNİN İLK DÖNEM İSLAM TERMİNOLOJİSİNE YANSIMASI.....	349
İ'RÂB OLGUSUNU ÖĞRETME TEKNİĞİ.....	363
375..... جمال الأسلوب في شعر إبراهيم انياس الكولخي (ت. 1395هـ/1975م)، دراسة بلاغية.....	
الأخطاء الكلامية الشائعة لدى متعلمي العربية من الناطقين بغيرها (دراسة في المستوى الصوتي)، المشكلات والحلول (طلاب المستوى المتوسط بالسنة التحضيرية أنموذجاً).....	394
KUR'ÂN-I KERÎM'DE BİR EDEBÎ TASVİR OLARAK TAHSİN VE TAKBÎH ÜSLUBU.....	412
EYMEYEN EL-ATÛM'UN YÂ SÂHİBEYİ'S-SİCN ROMANI ÖZELİNDE SİYASİ ORTAMIN ARAP ROMANINA YANSIMASI.....	426
446..... التطوير المستمر لسلاسل تعليم اللغة العربية للناطقين بغيرها في طبعاتها الجديدة: أيجاد نموذجًا.....	
473..... الأدوات المحتملة لأكثر من معنى في القرآن الكريم بين التفسير والترجمة.....	
ŞER'İ KAVRAMLARIN NAZIMA DÖNÜŞMESİNDE LEVH-İ MAHFÛZ'UN YERİ VE ÖNEMİ.....	489
498..... انتقاء القواعد النحوية والصرفية في المقررات التعليمية – دراسة تحليلية نقدية.....	
523..... فاعلية استراتيجية الحجاج في تعليم اللغة العربية للناطقين بغيرها.....	
MORFOLOJİ/SARF İLMİ KELİME ÇEKİMİNDE KLASİK YÖNTEM OLARAK EL USÛLÜ.....	536
TEK LAFIZDAN ONLARCA ANLAMA: KLASİK ARAPÇADA HÂL/ حال KELİMESİNİN SEMANTİK ÇEŞİTLİLİĞİ ÜZERİNE.....	548
563..... السياق التاريخي لظهور اللغة العربية الفصحى وتشكلها وعلاقتها باللهجات.....	
SİLSİLETÜ'L-LİSÂN'IN LÛGAT, GRAMER ve BELÂGAT İLMİ (ME'ÂNÎ) AÇISINDAN İNCELENMESİ.....	578
AHMED B. ABDİ'N-NÛR EL-MÂLEKÎ VE RASFU'L-MEBÂNÎ ADLI ESERİ.....	596
YABANCI DİL ÖĞRENİMİNDE ANLAMA VE ANLATMAYA DAYALI BECERİLERİN KAZANILMASINDA HAFIZA OLGUSUNU YENİDEN DÜŞÜNMEK.....	619

ÖLDÜKÇE ÇOĞALAN BİR HALKIN ŞİİRİ: MODERN FİLİSTİN ŞİİRİNDE YÜCELTİLEN FİLİSTİN KİMLİĞİ.....	634
662.....الانتماء عند محمود درويش (قصيدة: سرحان يشرب القهوة في الكفاتيريا) أمودجًا.....	
696.....مفهوم الشعر عند محمود درويش — قراءة في نتاجه الشعري.....	
720.....الشعر الاجتماعي بين الجاهلية و صدر الإسلام.....	
İBN YAÎŞ'İN ŞERHU'L-MUFASSAL'DA GRAMER KONULARINA YAKLAŞIMI: "İ" (İNNE)'NİN HABERİNE "ف" (FÂ)'NİN BİTİŞMESİ ÖRNEĞİ ÜZERİNE BİR İNCELEME.....	746
760.....سيمائية العنوان في ديوان (كأنك لم ..) لمحمد عبد الباري.....	

SUNUŞ

FSMVÜ II. Uluslararası Arap Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Kongresi 05-07 Mayıs 2023 tarihleri arasında Türkiye dışında Irak, Pakistan, Fas, Azerbaycan gibi farklı ÷lkelerden uluslararası katılımcıyla FSMVÜ Ayasofya Yerleşkesi'nde gerçekleştirilmiştir. Bilim kurulu tarafından 93 bildirinın kabul edildiği kongre, Prof. Dr. İlyas Karlı'nın “*Türkçe Metinleri Anlamada Arapça Bilgisinin Önemi*” konuşması ile başlamıştır.

Edebiyat, dilbilim, eğitim ve kùltür-dil alanlarını kapsayan kongrede Arap edebiyatından şiir, roman ve hikâye incelemeleri, Arap göç edebiyatı, din-edebiyat ilişkisi, dil ve edebiyatın diğer disiplinlerle ilişkisi, Arap dili semantiği, eviri ve dilbilim, Arap lehçeleri, dil eğitiminde yöntem ve teknikler, hedefe yönelik Arapça öğretimi ve Arap dili eğitiminde materyal incelemesi üzerine literatùre katkı sağlayacak önemli çalışmalar sunulmuştur.

Bildiri değerlendirme sürecinde katkı sağlayan bilim kuruluna, II. Uluslararası Arap Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Kongresi'ne katılımcı ve dinleyici olarak katkı sağlayan tüm paydaşlara şükranlarımızı sunarız.

III. Uluslararası Arap Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Kongresi'nde buluşmak dileğiyle,

Kongre Düzenleme Kurulu

İ‘RÂB OLGUSUNU ÖĞRETME TEKNİĞİ

MEHMET SİDDİK ÖZALP*

Özet

Diğer dillerde olduğu gibi Arap dilinin de temel birimi sözcüklerdir. İsim, fiil ve harflerden oluşan bu sözcükleri, anlamları açısından ele alan bilim dalı sözlüktür. Sözcükler, yapıları bakımından sarfin, cümle içerisinde dizilim ve konuları yönünden ise nahiv ilminin konusu olurlar. İstenen mesajı, estetik bir şekilde ortama uygun olarak karşı tarafa iletebilme yeteneği bakımından belâgat ilminin kapsamı alanına girerler. Duygu ve düşünceleri farklı üsluplarla dile getirebilme bakımından da sözcükler, beyân ilminin konusunu teşkil ederler. Cümle içerisinde yapılan takdim-tehir, hazif, icâz-itnâb vb. tasarım yönünden me‘ânî ilminin muhtevası olurlar. Şekilsel ve estetik güzellikler gibi yönlerini ortaya çıkartma açısından bedî‘ ilminin müştemilatı olurlar. Arapçanın da mensup olduğu Sâmî dil ailesine ait alfabelerde sesli harflerin büyük bir kısmı ve yardımcı fiiller bulunmazlar. Bu nedenle Arap dilinde metinlerin doğru okunabilmesi meşakkat haline dönüşmüştür. Bundan dolayı sözcüklerin cümle içerisinde buldukları konuları gereğince son harflerinde oluşan değişim ve dönüşümü inceleyen i‘râb disiplinin geliştirilmesine gereksinim duyulmuştur. Nahiv ilminin eğitimi ve öğretimi boyunca ayrılmaz ikizi haline gelen i‘râb, Arap dilinde adeta yetenek ve uzmanlaşmanın göstergesi haline gelmiştir. Bu minvalde i‘râb, kullanım alanları genişleyerek tefsir, hadis, şiir ve düz yazıların anlaşılması için vazgeçilmez bir unsur olmuştur. Özellikle Kur‘ân‘ın iyi anlaşılması için başından sonuna kadar i‘râbını irdeleyen İ‘râbu‘l-Kur‘ân türünden müstakil tefsirler kaleme alınmıştır. Bunların en bilineni ise Zeccâc‘ın (öl. 311/923), *Me‘âni‘l-Kur‘ân ve İ‘râbuh* isimli eseri olmuştur. Böylece ehemmiyet arz ettiği görünen i‘râb ilminin, doğru bir yöntemle öğretilmesinin de son derece önemli olduğu görülmüştür. Bu kapsamda ülkemizde de günümüz öğrencilerin dikkatlerini çekerek kolay ve anlaşılır bir üslupla i‘râb ilminin anlatılmasına ihtiyaç hasıl olduğu düşünülmüştür. Bu münasebetle günümüz hedef kitlesinin anlayış dünyasına münasip bir dil ve teknikle i‘râb olgusunun anlatılması amaçlanmıştır. Bu kapsamda i‘râb, binâ, mu‘rab ve mebni konuları kısaca aktarıldıktan sonra, sözcükler sayı açısından ele alınmıştır. Konunun anlaşılması için sırasıyla Arap dilinde sözcükler, sözcük türleri, sayı açısından sözcükler, merfu, mansûb, mecrûr ve meczûmlar anlatılmıştır. İ‘râbın göstergeleri hakkında gerekli bilgiler verildikten sonra, ana hatlarıyla i‘râb olgusunu öğretme tekniği hakkında önemli husus ve yöntemlere yer verilerek çalışma bitirilmiştir.

* Dr. Öğr. Üyesi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Arab Dili ve Belâgatı ABD, mehmetozalp@nevsehir.edu.tr

Anahatar Kelimeler: Arap dili eğitimi, Arap dilinde i'râb olgusu, i'râb olgusunu öğretim tekniği.

THE TECHNIQUE OF TEACHING THE PHENOMENON OF İ'RÂB

Abstract

As in other languages, the basic unit of the Arabic language is words. The branch of science that deals with these words, consisting of nouns, verbs and letters, in terms of their meanings is a dictionary. While the words are the subject of the discipline of grammar in terms of their structures, they become the subject of the science of syntax in terms of their arrangement and functions in the sentence. Words fall within the scope of the science of rhetoric in terms of their ability to convey messages to the other party in an aesthetic, correct and appropriate manner. In terms of expressing feelings and thoughts in different styles, words constitute the subject of the science of declaration. Hyperbaton, cutting out, abridged metaphors-circumlocution, etc. made in the sentence. In terms of design, they become the content of the me'ânî science. In terms of revealing aspects such as shape and aesthetic beauties, they become an extension of the science of bedi'. The alphabets belonging to the Semitic language family, to which Arabic is a member, don't have a large part of vowel letters and don't include auxiliary verbs. For this reason, it has become a challenge to read the texts in the Arabic language correctly. For this reason, it was necessary to develop the discipline of i'râb, which examines the change and transformation in the last letters of the words in accordance with their positions in the sentence. I'râb, which has become an inseparable twin during the education and training of the science of grammar, has turned into an indicator of talent and specialization in the Arabic language. In this way, i'râb has become an indispensable element for understanding tafsir, hadith, poetry and prose by expanding its usage areas. Especially for a better understanding of the Qur'an, the independent commentaries such as I'râbu'l-Qur'an, which examine the i'râb of it from the beginning of it to the end, have been written. The most well-known of these is the work of Zeccâc (d. 311/923) named Me'ânî'l-Kur'ân ve İ'râbuh. Thus, it has become indisputable that the science of i'râb, which seems to be of importance, is also extremely important to be taught with a correct method. In this context, it is thought that there is a need to explain the science of i'râb in an easy and understandable style by attracting the attention of today's students in our country. In this connection, it is aimed to explain the phenomenon of i'râb with a language and technique suitable for the understanding world of today's target audience. In this context, after briefly transferring the subjects of i'râb, binâ, murab and mebnî, the words are discussed in terms of aspects

singles,duala and plurals. In order to better understand the subject, the words, word types, the words aspects of single, dual and plurals, merfu, mansûb, mecrûr and meczûm functions are explained respectively in Arabic language. After giving the necessary information about the indicators of i'râb, the study was concluded by giving place to important issues and methods about the technique of teaching the phenomenon of i'râb.

Keywords: Arabic language education, the phenomenon of i'râb in the arabic language, the technique of teaching the phenomenon of i'râb.

Giriş

Sümerler tarafından kullanılan yazı sistemleri, Mısır'da hiyeroglif olarak kendini göstermiştir. Hititler ve Persler ise kil tuğla üzerine yazmayı icat etmişlerdir. Fenikeliler bunları alfabe sistemine dönüştürmüştür. Bu alfabe Aramî alfabetesine evrilerek birçok alfabenin temelini oluşturmuştur. Arami dilinin lehçesi olarak ortaya çıkan Süryanice alfabeti, Tedmür ve Nebatiler aracılığıyla Arap alfabetesinin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Ancak Sami dil ailesinin alfabetleri sessiz harflerden oluştuğu için sözcüklerin sonlarında bulunan hareketler (sesler) i'râb aracılığıyla bilinebilmiştir. Sözcüklerin başında ortasında bulunan hareketler (sesler) ise siyâk ve okuyucunun bilgi ve birikimiyle tahmin edilebilmiştir. Görüldüğü üzere Arap dilinde metinleri doğru bir şekilde okuyabilmek ve anlayabilmek için i'râb disiplini, olmazsa olmaz haline gelmiştir. Bu münasebetle çalışmada doğru bir yöntemle i'râbın anlatılması için gerekli olan teknik ve yöntemler, günümüz öğrencilerinin hizmetine sunulmuştur.

1. İ'râb, Binâ, Mu'rab ve Mebni

Arap dilinde zamirler, ism-i işaretler, ism-i mevsuller, mazi ve emir fiilleri gibi sözcükler, cümle içerisinde buldukları konumlara bakılmaksızın aynı şekilde yer aldıkları için mebnî olarak kabul edilmişlerdir. Cümle içerisinde buldukları konumlara göre sonları değişime uğrayan sözcükler ise mu'rab olarak değerlendirilmişlerdir. Mebnî sözcüklerin buldukları konumlara göre sonları, değişmeyerek sabit kalma pozisyonuna binâ denilmiştir. Buldukları konumlara göre mu'rab olan sözcüklerin sonlarında oluşan değişim ve dönüşüm ise irab olarak adlandırılmıştır.¹

¹ Ebû Bekr Muhammed b. Sehl b. es-Serrâc, el-Bağdâdî. *el-Usûl fi'n-nahv*, nşr. Abdulhuseyin el-Fetlî (Beyrut: Muessesetu'r-Risâle, 1417/1996), 1/45-46; Cemâluddîn Abdullâh b. Hişâm el-Ensârî, *Şerhu Katri'n-nedâ ve belli's-sadâ*, nşr. Muhammed Yâsir Şeref (Lübnan: Mektebetü Lübnan, 1990), 35; Muhammed Semir Necîb el-Lebidî, *Mu'cemu'l-mustalahâti'n-nahviyye ve's-sarfiyye* (Beyrut: Dâru'l-Furkân, 1405/1985), 148-149.

2. İ'râb Kategorileri

Arap dilinde sözcükler cümle içerisinde buldukları konumlara göre değerlendirilirler. Eğer cümleleri birimlere benzetirsek, cümle içerisinde yer alan sözcükleri de o birimde çalışan elemanlara benzetebiliriz. Nasıl ki her elemanın kendine göre bir unvanı varsa, Arap dilinde yer alan sözcüklerin de birer unvanı vardır. Başka bir ifadeyle burada sözcüklerden ziyade unvanlar önemlidir. Aynı sözcüğün cümle içerisinde unvanı değiştirilince adeta unvan değiştiren çalışan gibi pozisyonu değişir. Cümle içerisinde yer alan bu unvanlar i'râb açısından farklı kategorilere sahiptirler. Örneğin cümlede bulunan fail, mübteda, haber vb. merfu kategorisinde bulunurken hal, temyiz ve mefuller gibi unvanlar da mansûb kategorisinde yer alırlar. Aynı şekilde muzafun iley ve harfi cerlerden sonra gelen isimler de mecrûr kategorisinde değerlendirilirler. Başında cizm edatı bulunan muzari fiiller de meczum kategorisinde yer alırlar.²

3. Cümledeki İ'râb Pozisyonları

Sözcükler, cümle içerisinde dizilim ve konumları bakımından nahiv ilminin konusu olduklarına göre bu ilmin temel birimi olarak da değerlendirilebilirler. Nasıl ki matematikte sayıların buldukları basamaklarda değer aldıkları gibi cümledeki sözcükler de buldukları bu pozisyonlarla işlem görürler. Aynı sözcüğün, cümle içerisinde bulunduğu pozisyonu değişince kendi de şeklen ve manen değişime uğrar. Başka bir ifadeyle nahiv ilminde sözcükler, buldukları konumları gereğince muamele görürler. Böylece cümlelerde bulunan nahiv pozisyonları öğrenilmeden i'râbın öğrenilmesi imkansızdır. Bu nedenle nahiv cümlelerinde bulunan ve kendi aralarında da dört ana kategoriye ayrılan söz konusu pozisyonların önemli olanları şema şeklinde sunuyoruz.

3.1. İrabın Pozisyonları

<u>المجزومات</u>	<u>المجرورات</u>	<u>المنصوبات</u>	<u>المرفوعات</u>
الأفعال المضارعة التي دخلت عليها الجوازم	الاسم بعد حروف الجر	المفعولات (به، فيه، له، معه ومطلق)	الفاعل
	المضاف إليه	الحال	نائب الفاعل

² Muhammed b. Abdurrahîm b. Muhammed b. Bedruddîn el-'Umerî el-Meylânî, *Şerhu'l-Muğni* (İstanbul: Şifa Yayınları, 2012), 14-35; Tevfik b. 'Umer Baltacı, *Keyfe nete'ellemu'l-i'râb* (Dımaşk: Dâru'l-Fikir, 1999), 623.

	التَّوَابِعُ للمجرورات (الصفة، التوكيد، البدل، الاسم المعطوف وعطف البيان)	التَّمييز	المبتدأ
		المستثنى	الخبر
		أخبار أفعال الناقصة	أسماء أفعال الناقصة
		أسماء أحرف المشبه بالفعل	أخبار أحرف المشبه بالفعل
		أسماء لا لنفي الجنس	أخبار لا لنفي الجنس
		أخبار ما ولا المشبهتان بليس	أسماء ما ولا المشبهتان بليس
		المنادى	الأفعال المضارعة الخالية عن التواصب والجواز
		الأفعال المضارعة التي دخلت عليها التواصبُ	التَّوَابِعُ للمرفوعات (الصفة، التوكيد، البدل، الاسم المعطوف وعطف البيان)
		التَّوَابِعُ للمنصوبات (الصفة، التوكيد، البدل، الاسم المعطوف وعطف البيان)	

4. İ'rab Öğrenilmesini Engelleyen Problem

Biraz ince detayları barındırıyor olsa da son derece basit ve öğrenilmesi kolay olan irab olgusunun, ülkemizde iyi anlaşılmasının altında yatan problem, “ref, ötre; nasb, üstün; cer, esre ve cezm de, sükündür” algısıdır. Oysa ref, nasb, cer ve cezmın sanıldığı gibi aksine gösterge değil, birer fonksiyon olduğunun kabul edilmesi gerekir. Başka bir ifadeyle “ref: ötre; nasb: üstünden; cer: esreden ve cezm ise sükünden büyüktür”

şeklinde algılanırsa, problem çözülür. Bu nedenle ref, nasb, cer ve cezmin i'râbın fonksiyonları olduğunu ve bu fonksiyonların göstergeleri bulunduğunu sunan şema şu şekildedir:

5. İ'râbın Göstergeleri

Abduh er-Râcihî (öl. 1431/2010), sözcüklerin sonlarında yer alan ve cümle içerisinde sözcüğün konumunu belirleyen göstergelerin irab olduğunu açıklamıştır. Râcihî, irab olarak adlandırılan bu göstergenin ortaya çıkmasını bir âmile (etkene) bağlamıştır. Aynı şekilde Râcihî, sözcüklerin cümle içerisinde konumlarının ifade ettikleri manalara göre değiştiği gibi âmillerin ve irab göstergelerinin de duruma göre değiştiklerini aktarmıştır.³ Bu çerçevede i'râbın göstergelerini şema şeklinde aktarıyoruz.⁴

<u>الرفع</u>	<u>النصب</u>	<u>الجر</u>	<u>الجزم</u>
الضمة	الفتحة	الكسرة	السكون
الألف	الكسرة	الفتحة	حذف النون
الواو	الياء	الياء	حذف الآخر
النون	الألف		

5.1. Refi Pozisyonu Üzerinden Bir Örnek

<u>Refi pozisyonu (Çünkü fail olmuşlar)</u>	
<u>مُعَلِّمٌ</u>	<u>حَصْرٌ</u>
مُعَلِّمَانِ	

³ Abduh er-Râcihî, *et-Tatbîku'n-nahvî* (Beyrut: Dâru'n-nahdati'l-Arabiyye, 1405/1985), 16.

⁴ İbn Hişâm, *Şerhu Katri'n-nedâ ve belli's-sadâ*, 35-6; Baltacı, *Keyfe nete'ellemu'l-i'râb*, 623.

مُعَلِّمُونَ	
مُوسَى	
هَؤُلَاءِ	

6. Arap Dilinde Sayı Bakımından Sözcükler

Arap dilinde sözcükler sayı bakımından tekil (مُفْرَدٌ), ikil (مُتَنَّى) ve çoğul (جَمْعٌ) olmak üzere üç kısma ayrılırlar. Tek bir şeyi ifade eden sözcükler tekil, iki şeyi ifade edeni ikil ve üç veya daha fazlasını ifade eden ise çoğul olarak adlandırılmıştır. Örneğin (رَجُلٌ) tekil, (رَجُلَانِ) ikil ve (رَجَالٌ) çoğuldur. Ayrıca cemiler de cemi müzekker sâlim, cemi müennes sâlim ve cem-i teksîr olmak üzere üçe ayrılır. Müfret kelimesi sonuna (وَن) eki getirilerek cemi müzekker sâlim yapılır. Örneğin: (مُسْلِمٌ) kelimesi sonuna (وَن) getirilip (مُسْلِمُونَ) yapılarak cemi müzekker sâlime dönüştürülür. Aynı şekilde müfret müennes kelimelerin sonunda yer alan tâ-i merbûta (ة) düşürülüp yerine (آت) eki getirilerek cemi müennes sâlim yapılır. Örneğin: (مُسْلِمَةٌ) kelimesi sonunda yer alan tâ-i merbûta (ة) düşürülüp yerine (آت) getirilip (مُسْلِمَاتٌ) yapılarak cemi müennes sâlime dönüştürülür. Bunun yanında (كُتُبٌ) ve (رَجُلٌ), (رَجَالٌ) gibi kuralsız olan cemiler de vardır. Görüldüğü üzere bu tür cemiler, kelimelerin müfretlerinde değişim ve dönüşümler yapılarak elde edilir. Başka bir ifadeyle müfredin formu kırılarak oluşturulurlar. Bu nedenle bu tür cemilere kırım anlamında olan cem-i teksîr denmiştir.⁵

6.1. Şema Şeklinde Sayı Açısından İsimler

Arap dilinde sözcükler sayı bakımından (مفرد), (متننى) ve (جمع) olmak üzere üç kısma ayrılırlar. Ayrıca cemiler de (جمع المؤنث السالم), (جمع المذكر السالم) ve (جمع التذكير) olmak üzere üçe ayrılır. Bunlar şema şeklinde aşağıya çıkartılmıştır.⁶

جمع التذكير	جمع المؤنث السالم	جمع المذكر السالم	المتننى	المفرد
-------------	-------------------	-------------------	---------	--------

⁵ İbn Serrâc, *el-Usûl fi'n-nahv*, 1/46-47; İbrâhîm Şemsuddîn, *Merce'u't-tullâb fi'l-i'râb* (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1421/2000), 20-44; İbn Hişâm, *Şerhu Katri'n-nedâ ve belli's-sadâ*, 35-37.

⁶ İbn Hişâm, *Şerhu Katri'n-nedâ ve belli's-sadâ*, 35-41.

رِجَالٌ (مرفوع بالضمة)	مُسْلِمَاتٌ (مرفوع بالضمة)	مُسْلِمُونَ (مرفوع بالواو)	مُسْلِمَانِ (مرفوع بالألف)	مُسْلِمٍ (مرفوع بالضمة)
رِجَالًا (منصوب بالفتحة)	مُسْلِمَاتٍ (بالكسرة)	مُسْلِمِينَ (بالياء)	مُسْلِمَيْنِ (منصوب بالياء)	مُسْلِمًا (منصوب بالفتحة)
رِجَالِ (مخزور بالكسرة)	مُسْلِمَاتِ (بالكسرة)	مُسْلِمِينَ (مخزور بالياء)	مُسْلِمِينَ (مخزور بالياء)	مُسْلِمٍ (مخزور بالكسرة)

7. Sözcük – Gösterge Eşleşmeleri

Müfred ve cem-i teksîr olan sözcüklerin genel olarak⁷ refileri zamme, nasbları fetha ve cerleri ise kesra ile sağlanır. Örneğin:

حَضَرَ رِجَالًا / رِجَالٌ

رَأَيْتُ رِجَالًا / رِجَالًا

سَلَّمْتُ عَلَى رِجُلٍ / رِجَالٍ

Müsennâ olan sözcüklerin refileri, elif, nasb ve cerleri yâ ile sağlanır.⁸ Örneğin:

حَضَرَ رِجَالَانِ

رَأَيْتُ رِجَالَيْنِ

سَلَّمْتُ عَلَى رِجُلَيْنِ

Cemi müzekker sâlim olan sözcüklerin refileri, vâv, nasb ve cerleri yâ ile sağlanır.⁹ Örneğin:

⁷ Gayri münsarif, menkûs, esmau'l-hamse vb. durumlar dışındaki müfred isimler kastedilmiştir.

⁸ Şemsuddîn, *Merce'u't-tullâb fi'l-i'râb*, 20-23.

⁹ Şemsuddîn, *Merce'u't-tullâb fi'l-i'râb*, 26-47.

حَضَرَ مُسْلِمُونَ

رَأَيْتُ مُسْلِمِينَ

سَلَّمْتُ عَلَى مُسْلِمِينَ

Cemi müennes sâlim olan sözcüklerin refileri, zamme, nasb ve cerleri kesra ile sağlanır.¹⁰ Örneğin:

حَضَرَ مُسْلِمَاتٌ

رَأَيْتُ مُسْلِمَاتٍ

سَلَّمْتُ عَلَى مُسْلِمَاتٍ

8. Örnekler

Görüldüğü üzere cümle içerisinde yer alan konumlar, kelimelerin i'râbları açısından önemlidir. Aynı kelimenin bile cümle içerisinde farklı konumlarda bulunması, kelimedeki i'râb bakımından değişimlere yol açar. Bu kapsamda cümleler içerisinde farklı konumlarda bulunduğuna göre i'râb açısından değişimlere uğrayan (مُحَمَّدٌ) kelimesi üzerinden konu, anlatılmaya çalışılmıştır.

<u>الجر</u>	<u>الرفع</u>	<u>الرفع</u>
الأنبياء	خاتم	محمدٌ

Bu örnekte (مُحَمَّدٌ) kelimesi mübteda konumunda bulunmuş ve mübtedanın da merfular kategorisinde yer alması münasebetiyle merfu olmuştur. Merfu olduğunu gösteren ise kelimenin son harfi olan (ـ) üzerinde bulunan zammedir. Çünkü (مُحَمَّدٌ) kelimesi müfrettir ve müfretlerin refi göstergeleri zamme ile sağlanır.

¹⁰ Şemsuddîn, *Merce'u't-tullâb fi'l-i'râb*, 28-29.

<u>الجر</u>	<u>الرفع</u>	<u>النصب</u>		<u>الرفع</u>
<u>الله</u>	<u>رَسُولُ</u>	<u>مُحَمَّدًا</u>	<u>أَنَّ</u>	<u>أَشْهَدُ</u>

Bu örnekte (مُحَمَّدًا) kelimesi, (أَنَّ)'nin ismi konumunda bulunmuş ve (أَنَّ)'nin ismi de mansûblar kategorisinde yer alması münasebetiyle mansûb olmuştur. Mansûb olduğunu gösteren ise kelimenin son harfi olan (د) üzerinde bulunan fethadır. Çünkü (مُحَمَّدًا) kelimesi müfrettir ve müfretlerin nasb göstergeleri fetha ile sağlanır.

<u>الجر</u>	<u>الجر</u>	<u>الجر</u>		<u>الجر</u>	<u>الجر</u>	<u>الجر</u>	
<u>الْقَبْطِ</u>	<u>عَظِيمِ</u>	<u>الْمُتَّقِينَ</u>	<u>إِلَى</u>	<u>الله</u>	<u>رَسُولِ</u>	<u>مُحَمَّدِ</u>	<u>مِنْ</u>

Bu örnekte (مُحَمَّدِ) kelimesi, (مِنْ) harfi cerinden sonra geldiği ve harfi cerlerden sonra gelen isimlerin de mecrûrlar kategorisinde yer almaları münasebetiyle mecrûr olmuştur. Mecrûr olduğunu gösteren ise kelimenin son harfi olan (د) altında bulunan kesradır. Çünkü (مُحَمَّدِ) kelimesi müfrettir ve müfretlerin cer göstergeleri kesra ile sağlanır.

<u>الجر</u>	<u>الرفع</u>	<u>النصب</u>		<u>الرفع</u>	<u>Pozisyonlar</u>
<u>الله</u>	<u>رَسُولُ</u>	<u>مُحَمَّدًا</u>	<u>أَنَّ</u>	<u>أَشْهَدُ</u>	<u>Örnek</u>
<u>مُضَافٌ إِلَيْهِ</u> (لفظُ الجلالة)	<u>خَيْرٌ لَأَنَّ</u>	<u>إِسْمٌ لَأَنَّ</u>		<u>فِعْلٌ مُضَارِعٌ</u> خَالِيٌّ عَنِ التَّوَاصُبِ	<u>Gerekçe</u>

				والجوازم	
الكسرة	الضمة	الفتحة		الضمة	<u>Gösterge</u>

Sonuç

İsim, fiil ve harflerden oluşan sözcüklerin, anlamları açısından sözlük, yapıları bakımından sarf, cümle içerisinde buldukları konum yönünden nahiv konusu oldukları belirtilmiştir. Arap alfabesinde sesli harflerin büyük bir kısmının ve yardımcı fiillerin bulunmadığından metinlerin doğru okunabilmeleri problem haline geldiğine dikkat çekilmiştir. Bu sorunun giderilmesi için cümle içerisinde yer alan sözcüklerin, buldukları konumları gereğince son harflerinde oluşan değişim ve dönüşümü inceleyen i'râb disiplininin geliştirilmesine gereksinim duyulduğuna işaret edilmiştir. Böylece ülkemizde günümüz öğrencilerine kolay ve anlaşılır bir üslupla irab ilminin anlatılmasına ihtiyacın hasıl olduğu izah edilmiştir. Bu çerçevede mebnî, mu'rab binâ ve irab kavramlarının tanımları yapılmış ve buldukları konumlara göre sözcüklerin sonlarında oluşan değişim ve dönüşümün irab olduğu vurgulanmıştır. Belirtildiği üzere sözcüklerin cümle içerisinde buldukları pozisyonlara göre i'râbın konusu olduklarından, irablarının doğru bir şekilde yapılması için izlenilmesi gereken yöntem, aşağıda verilerek çalışma bitirilmiştir. Bu çerçevede sözcüğün;

1. Türü (fiil, isim ve harf) ve sayısı [müfret, müsenna ve cemi (müzekker sâlim, müennes sâlim ve teksîr)] bilinmelidir.
2. Mu'rab, mebnî veya gayri munsarîf olduğuna bakılmalıdır.
3. Cümle içerisinde bulunduğu konumu (fail, mef'ûl, muzaf ileyh vb.) tespit edilmelidir.
4. Bulduğu konumun i'râb açısından hangi kategoriye (merfû, mansûb, mecrûr ve meczûm) dahil olduğu teşhis edilmelidir.
5. İrab göstergelerinden (Zamme, fetha, kesra, elif vâv, yâ, nûn, haz-i nûn ve hazfi'l-âhir) haberdar olunmalıdır.
6. Hangi sözcüklerin nasıl bir gösterge alması gerektiği bilinmelidir.

Kaynakça

Baltacı, Tevfik b. 'Umer. *Keyfe nete'ellemu'l-i'râb*. Dımaşk: Dâru'l-Fikir, 1999.

- İbn Hişâm, Cemâluddîn Abdullâh b. Hişâm el-Ensârî. *Şerhu Katri'n-nedâ ve belli's-sadâ*. nşr. Muhammed Yâsır Şeref. Lübnan: Mektebetu Lübnan, 1. Basım, 1990.
- İbn Serrâc, Ebû Bekr Muhammed b. Sehl el-Bağdâdî. *el-Usûl fi'n-nahv*. nşr. Abdulhuseyîn el-Fetlî. 3 Cilt. Beyrut: Muessesetu'r-Risâle, 3. Basım, 1417/1996.
- Lebîdî, Muhammed Semir Necîb. *Mu'cemu'l-mustalahâti'n-nahviyye ve's-sarfîyye*. Beyrut: Dâru'l-Furkân, 1. Basım, 1405/1985.
- Meylânî, Muhammed b. Abdurrahîm b. Muhammed b. Bedruddîn el-'Umerî. *Şerhu'l-Muğni*. İstanbul: Şifa Yayınları, 2012.
- Râcîhî, Abduh. *et-Tatbîku'n-nahvî*. Beyrut: Dâru'n-nahdati'l-Arabiyye, 1405/1985.
- Şemsuddîn, İbrâhîm. *Merce'u't-tullâb fi'l-i'râb*. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1. Basım, 1421/2000.